

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS SOCIALINĖS PADĖTIES PAGRINDU VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS BENDROJO UGDYMO ĮSTAIGŲ DVIEJŲ MOKYTOJŲ VISOS DIENOS MOKYKLOS MODELIO APRAŠE TYRIMO

2019 m. rugsėjo 9 d. Nr. (19)SN-115)SP-93
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau vadinama ir Tarnyba) 2019 m. birželio 7 d. buvo gautas pareiškėjos A. M. (toliau – Pareiškėja) skundas dėl galimos diskriminacijos Vilniaus miesto savivaldybės (toliau – Savivaldybė) Bendrojo ugdymo įstaigų dviejų mokytojų visos dienos mokyklos modelio (toliau vadinamas ir Modeliu) aprašo (toliau vadinamas ir Modelio aprašu) nuostatose.

Skunde rašoma, kad Vilniaus „Genio“ progimnazijos (toliau vadinama ir Mokykla) tėvų balsavimu į progimnaziją bandoma sugrąžinti dviejų mokytojų visos dienos mokyklos modelį, už kurio taikymą tėvams tektų sumokėti. Skunde teigiama, kad Modelis mokykloje neoficialiai gyvavo, tačiau po įvykusio balsavimo visos dienos mokyklos modelį ruošiamasi oficialiai patvirtinti Vilniaus miesto savivaldybės sprendimu. Skunde rašoma, kad tokia pasiturinčių tėvų iniciatyva nepriimtina visai mokyklos tėvų bendruomenei, o nesutinkantys su tokia tvarka teigia, kad šios papildomos rinkliavos skatina mokykloje socialinę atskirtį, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, kurioje nustatyta, kad mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose yra nemokamas, ir šiuo atveju Savivaldybei tenka pareiga tai užtikrinti.

Tarnybos prašoma pagal kompetenciją įvertinti ruošiamo Modelio nuostatas ir išaiškinti, ar taip nepažeidžiamos vaikų lygios galimybės.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2019 m. birželio 26 d. raštu Nr. (19)SN-115)S-436 Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė kreipėsi į Savivaldybę ir paprašė motyvuotai paaiškinti, ar Mokykloje bus taikomos skirtingos švietimo paslaugos priklausomai nuo vaiko tėvų (globėjų, rūpintojų) socialinės (turtinės) padėties; jei taip – dėl kokių priežasčių; jeigu 80 procentų vaikų atstovų sutinka pradėti taikyti Modelį, ar kiti 20 procentų vaikų privalės pakeisti klasę į tą, kurioje netaikomas Modelis; kokia numatoma Modelio taikymo kaina vienam mokiniui; dėl kokių priežasčių buvo pasirinkta Vilniaus „Genio“ progimnazija kaip bandomoji Modelio taikymo mokykla.

Taip pat paprašyta pateikti kitą svarbią informaciją, susijusią su atliekamu tyrimu.

Lygių galimybių kontrolierius

n u s t a t ė:

2019 m. liepos 23 d. buvo gautas Savivaldybės mero 2019 m. liepos 17 d. raštas Nr. A51-67662/19(3.3.13.1-EM4) „Dėl informacijos pateikimo“ (toliau ir – Raštas), kuriuo buvo atsakoma į Tarnybos pateiktus klausimus.

Savivaldybė pažymėjo, kad šiuo metu dviejų mokytojų visos dienos mokyklos modelio projektas Savivaldybės tarybos nėra patvirtintas. Tik apsvarsčius ir išdiskutavus visas pateiktas pastabas bei išsakytas nuomones dėl šio modelio bus priimtas geriausias sprendimas, skatinantis mokinio asmeninę pažangą ir užtikrinantis ugdymo paslaugų kokybę.

Savivaldybės atliktos apklausos duomenimis, didelė mokyklą lankančių ir nelankančių mokyklos, tačiau gyvenančių mokyklos aptarnavimo teritorijoje vaikų tėvų dalis pasisakė pritarianti Modelio įgyvendinimui.

Modelį, atsižvelgus į mokyklų bendruomenių išreikštus pageidavimus, numatoma taikyti dviejose eksperimentinėse ugdymo įstaigose – Vilniaus „Genio“ progimnazijoje ir Vilniaus „Šviesos“ pradinėje mokykloje. Savivaldybė Rašte pažymėjo, kad įgyvendinant Modelį nebūtų pažeista Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys teisę į nemokamą mokslą. Dviejų mokytojų modelio taikymas, Savivaldybės administracijos teigimu, tik suteiktų didesnes galimybes mokinių individualiam mokymui(-si) bei ugdymui(-si). Taip pat Modelis užtikrintų jaunų specialistų profesinį parengimą, kai antrieji mokytojai, dirbdami su mokytoju profesionalu, perimtų gerą patirtį. Ugdymo įstaigos taikydamos Modelį mokykloje remtųsi ugdymo sistemos „Gera pradžia“ metodika arba kita ugdymo metodika, kuriai pritartų mokyklos metodinė taryba.

Savivaldybė Rašte pažymėjo, kad priimant į Savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklas ir toliau pirmenybė bus teikiama vaikams, gyvenantiems mokyklų aptarnavimo teritorijose, o kiti vaikai bus priimami, jei ugdymo įstaigose bus laisvų mokymosi vietų.

Mokestį už vaiko ugdymą pasitelkiant antrąjį mokytoją ir jo mokėjimo tvarką numatoma nustatyti trišalėje sutartyje. Mėnesinis mokestis vienam mokiniui bus apskaičiuojamas padalijus antrojo mokytojo mėnesinį darbo užmokestį iš Modelio klasę lankančių (pateikusių prašymą dėl modelio taikymo) mokinių skaičiaus. Savivaldybė patikino, kad mokiniai, kurių tėvai nenori, kad jų vaikai dalyvautų šiame projekte, ir nesutinka mokėti, mokysis toje pačioje klasėje, nebent tėvai pageidautų, kad jų vaikai būtų perkelti į kitą klasę.

Lygių galimybių kontrolierius

k o n s t a t u o j a:

Tyrimo metu buvo vertinama, ar Savivaldybės rengiamo Bendrojo ugdymo įstaigų dviejų mokytojų visos dienos mokyklos modelio aprašo nuostatos neprieštarauja Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatomis, pagal kurias švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, kai priimama į švietimo įstaigas, kitus švietimo teikėjus bei mokslo ir studijų institucijas, mokoma ir ugdoma pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas, kurias jie vykdo.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs, žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas). Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. ir 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

Lygių galimybių įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, jog šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Taip pat šiuo įstatymu siekiama, kad būtų

įgyvendintos ir Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, kitų tarptautinių sutarčių nuostatos. Taigi, Konstitucijoje įtvirtintos asmenų lygybę reglamentuojančios pagrindinės nuostatos yra perkeltos į Lygių galimybių įstatymą, kuris draudžia diskriminaciją šio įstatymo taikymo srityje ne tik dėl konstitucinių nediskriminavimo pagrindų, bet ir dėl kitų žmogaus tapatybės požymių ar priskiriamų savybių, kurios yra įtvirtintos Lygių galimybių įstatyme.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Tiesioginė diskriminacija pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalį laikomas elgesys su asmeniu, kai dėl pirmiau išvardintų pagrindų asmeniui taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Analogiškos nuostatos numatytos atitinkamose Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 ir 9 dalyse.

Tyrimo metu nustatyta, kad Modelis – dviejų mokytojų visos dienos mokyklos veiklos modelis, kai klasėje švietimo veiklą visą dieną vienu metu vykdo du mokytojai (Modelio aprašo 2.2 punktą). Ugdymas Modelio klasėje yra iš dalies mokama paslauga, teikiama Modelio klasėje besimokantiems 1–4 klasių mokiniams pagal jų tėvų (globėjų, rūpintojų) pateiktus prašymus ir sudarytas sutartis (Modelio aprašo 4 punktą). Pagal Modelio aprašo 9 punkto nuostatas, Modelio klasė steigiama pageidaujant tėvams (globėjams, rūpintojams) ir gavus pagrindinio (klasės) mokytojo ir antrojo mokytojo sutikimą. Modelio klasės paslaugos teikimas yra finansuojamas tėvų lėšomis. Modelio diegimas klasėje organizuojamas tada, kai yra gauta ne mažiau kaip 80 proc. klasės mokinių tėvų (globėjų, rūpintojų) prašymų steigti Modelio klasę. Pagal Modelio aprašo 13 punkto nuostatas, perkelti mokini iš suformuotos klasės į kitą, laisvų vietų turinčią klasę, netaikančią dviejų mokytojų darbo modelio, galima gavus tėvų (globėjų, rūpintojų) laisvos formos prašymą.

Taigi darytina išvada, kad Modelio apraše aprašyto dviejų mokytojų visos dienos mokyklos veiklos modelio taikymo metu konkrečioje 1–4 klasėje (kaip bandomoji mokykla pasirinkta Vilniaus „Genio“ progimnazija, taip pat, pagal Savivaldybės atsakymą, – Vilniaus „Šviesos“ pradinė mokykla) ugdymo procesą atliks du mokytojai (pagrindinis ir antrasis). Tai yra papildoma paslauga, kuri gali būti organizuojama tada, kai yra gauta ne mažiau 80 proc. klasės mokinių tėvų (globėjų, rūpintojų) prašymų, t. y., didžioji dauguma mokinių tėvų turi pritarti Modelio diegimui. Savivaldybė Rašte teigia, jog mokiniai, kurių tėvai nenori, kad jų vaikai dalyvautų pagal Modelį organizuojamame mokymo procese, ir nesutinka mokėti, mokysis toje pačioje klasėje, nebent tėvai pageidautų, kad vaikas būtų perkeltas į kitą klasę, kuri netaiko dviejų mokytojų Modelio.

Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal Konstitucijos 41 straipsnio nuostatas, mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Pagal Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 70 straipsnio 1 dalies nuostatas, valstybinėje ir savivaldybės mokykloje mokymas pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas ir profesinio mokymo programas, skirtas pirmajai kvalifikacijai įgyti, yra nemokamas. Pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1309 patvirtinto Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašo 45 punkto nuostatas, pradinio ugdymo programą įgyvendina arba vienas pradinio ugdymo mokytojas, išmanantis visų ugdymo(si) sričių turinį bei didaktiką, gebantis pažinti / atpažinti vaikų ugdymosi poreikius, individualumą ir sukurti sėkmingą ir mokinių ugdymąsi laiduojantį mokymosi procesą, arba pradinio ugdymo mokytojas ir vienas ar keli dalykų mokytojai (pvz., užsienio kalbos, tikybos, menų), išmanantys pradinio ugdymo didaktiką. Švietimo pagalbą pradinio ugdymo programoje teikia specialistai (psichologas, logopedas, specialusis pedagogas ir kt.), mokytojai padėjėjai. Pradinio ugdymo mokytojas integruoja visų ugdytojų veiklą į visuminį procesą.

Išnagrinėjus pirmiau pateiktus teisės aktus, darytina išvada, kad įprastinis pradinio mokymo procesas nuo pagal Modelio aprašą vykdomo mokymo proceso skiriasi tuo, kad Modelio klasėje švietimo veiklą visą dieną vienu metu vykdo du mokytojai, o įprastoje klasėje ugdymo procesą vykdo vienas mokytojas, kuris gali pasitelkti konkrečių dalykų mokytojų arba specialistų.

Pabrėžtina, kad, pagal Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatas, švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, kai priimama į švietimo įstaigas, kitus švietimo teikėjus bei mokslo ir studijų institucijas, mokoma ir ugdoma pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas, kurias jie vykdo.

Nagrinėjamu atveju pagal Modelio aprašą vykdoma švietimo veikla yra teikiama tik tokiu atveju, jeigu klasės vaikų tėvai (globėjai, rūpintojai) moka už šią paslaugą papildomai, taigi galimybė gauti geresnes švietimo paslaugas priklauso nuo asmens socialinės padėties (gaunamų pajamų). Pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 8 dalies nuostatas, socialinė padėtis – fizinio asmens įgytas išsilavinimas, kvalifikacija ar mokymasis ir studijos mokslo ir studijų institucijose, turima nuosavybė, gaunamos pajamos, teisės aktuose numatytos valstybės paramos poreikis ir (arba) kiti su asmens finansine (ekonomine) padėtimi susiję veiksniai. Taigi mokiniai turės galimybę mokytis dviejų mokytojų visos dienos modelio klasėje tik tokiu atveju, jeigu tėvai (vaikų atstovai) turi finansines sąlygas apmokėti tokias papildomas paslaugas, t. y., galimybė pasinaudoti nauju dviejų mokytojų visos dienos modeliu priklauso nuo asmenų socialinės padėties.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju aktualus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. liepos 17 d. sprendimas byloje Nr. C-303/06. Šios bylos tyrimo metu buvo nustatyta, kad apsauga nuo diskriminacijos galioja ir tokiais atvejais, kai su asmeniu elgiamasi mažiau palankiai dėl jo sąsajos su asmenų grupe, turinčia įstatymų saugomą asmens tapatybės bruožą (asocijuota diskriminacija). Pažymėtina, kad nagrinėjamu atveju vertintina, ar Mokyklos mokinių tėvų finansinė (socialinė) padėtis neapriboja Mokyklos mokinių galimybių gauti Mokykloje teikiamas paslaugas, t. y. ar jie nepatiria asocijuotos diskriminacijos dėl savo tėvų socialinės padėties.

Pabrėžtina, kad, pagal Savivaldybės tarybos 2019 m. vasario 6 d. sprendimu Nr. 1-1950 patvirtintą Priėmimo į Vilniaus miesto savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklas tvarkos aprašą, mokinių priėmimas į Savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklas pradėti ar tęsti mokymąsi pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas vykdomas pagal mokyklų savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos mokykloms nustatytą aptarnavimo teritoriją (šio aprašo 6 punktas). Taigi konstatuotina, kad priėmimas į Savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklas vykdomas pagal mokinių gyvenamąją vietą, t. y., iš esmės vaikai lanko tą mokyklą, kurios aptarnavimo teritorijoje gyvena. Pažymėtina, kad tokiu atveju tą pačią mokyklą gali lankyti įvairiausios socialinės (finansinės) padėties šeimų vaikai.

Svarbu pabrėžti, kad nagrinėjamas Modelis yra pasirinktinis (neprivalomas) dalykas, taigi asmenų pasirinkimas, kokioje klasėje – vykdančioje švietimą pagal dviejų mokytojų visos dienos modelį ar įprastoje – mokysis vaikas, nėra ribojamas arba primetamas. Tačiau net ir neribojant asmenų pasirinkimo, kokioje klasėje mokysis jų vaikai, pastebėtina, kad pradėjus taikyti dviejų mokytojų visos dienos modelį vaikai gali būti suskirstyti į turtingesniųjų ir mažiau turtingų klases arba toje pačioje klasėje vaikai galėtų susidurti su spaudimu, jeigu vaikas patenka tarp 20 procentų, kurio tėvai nemoka už Modelio taikymą, taigi tokiu būdu mokykloje galėtų būti formuojama socialinė atskirtis tarp mokinių ir sukuriama erdvė galimam priekabiavimui socialinės padėties pagrindu.

Pažymėtina, kad šiuo metu, kai nagrinėjamas teisės aktas (Modelio aprašas) yra dar tik rengiamas, nėra galimybės tiksliai numatyti, kiek kainuos Modelio taikymas vienam mokiniui. Savivaldybės Rašto rengėjų teigimu, mokėjimo tvarka bus numatyta trišalėje sutartyje. Mėnesinis mokestis vienam mokiniui bus apskaičiuojamas padalijus antrojo mokytojo mėnesinį darbo užmokestį iš modelio klasę lankančių (pateikusių prašymą dėl modelio taikymo) mokinių skaičiaus. Nesutinkančių mokėti tėvų vaikai neprivalės palikti Modelį taikančios klasės.

Pabrėžtina, kad net ir tokiu atveju, kai dalis mokinių (iki 20 procentų) tėvų nesutinka (nepageidauja Modelio), bet Modelis yra taikomas, o šiems mokinių tėvams nėra privaloma mokėti už Modelio taikymą, įgyvendinant Modelį, išvengtinos rizikos dėl nelygiaverčių paslaugų teikimo, pavyzdžiui, mažesnio dėmesio už Modelį nemokančių tėvų vaikams, nepalankios arba priešiškos aplinkos apraiškų, t. y. priekabiavimo socialinės padėties pagrindu atsiradimo.

Neatsižvelgiant į galimas rizikas, su kuriomis įmanoma susidurti taikant Modelį, pažymėtina, kad nagrinėjamas teisės aktas (Modelio aprašas) sprendimo surašymo dieną nėra priimtas, Modelis dar nėra taikomas, taip pat nėra gauta asmenų, susidūrusių su problemomis dėl Modelio taikymo ir nukentėjusių (dėl priekabiavimo socialinės padėties pagrindu, priešiškos aplinkos formavimo), skundų. Konstatuotina, jog tyrimo metu trūksta objektyvių duomenų, leidžiančių pagrįstai teigti, jog Modelio aprašo nuostatos galėtų pažeisti Lygių galimybių įstatyme numatytą draudimą diskriminuoti socialinės padėties pagrindu.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasis Lygių galimybių įstatymo 16 straipsniu, 17 straipsniu, 29 straipsnio 3 dalies 2 punktu,

Lygių galimybių kontrolierius

n u s p r e n d ž i a:

1. Tyrimą dėl galimos diskriminacijos socialinės padėties pagrindu nutraukti trūkstant objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą.
2. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją ir Savivaldybę.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Vyriausiajai administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01119 Vilnius) arba apygardos administraciniam teismui.

Seimo kontrolierė,
pavadojanti lygių galimybių kontrolierių

Milda Vainiutė